AL. PIRU

„Panorama deceniului literar românesc 1940-l950"

Panorama deceniului literar românesc 1940-l950 de Al. Piru nu este, sîntem din capul locului preveniţi, nici o culegere de recenzii, nici o istorie literară, ci - cum indică şi titlul - un tablou: *„pe cit posibil complet, studiat In cele patru sectoare ale sale, adică al poeziei, prozei, dramaturgiei şi criticii",* ţinînd permanent seama „de criteriul estetic", deşi fără să neglijeze şi alte fapte *„care compun complexul fenomen literar ".* Autorul e conştient, apoi, că *„ istoricul literar viitor nu va reţine deceniul 1940-l950 ca perioadă literară"* (distinctă), dar intenţia lui nu este decît *„a documenta asupra unui spaţiu in mod greşit socotit alb"* şi, dacă un dicţionar de opere şi autori ar fi fost mai nimerit pentru aceasta, a ales totuşi calea panoramei din respect pentru perspectiva istorică. Este invocată ştiuta *Panorama de la nouvette litterature francaise* (nouvelle ed. ref, 1960) a lui Gae'tan Picon şi, spre a ni se risipi şi ultimele dubii privind legitimitatea îndrăzneţei metode, se dă şi un citat de la p. 47.

în fapt, *Compendiul* lui G. Călinescu se cuvenea amintit înainte de orice, fiindcă şi stilul şi concepţia lui Al. Piru în *Panorama* (ca şi în *Literatura română veche* sau în *Literatura română premodernă)* se şi vor vizibil călinesciene.

Sub raportul concepţiei, Al. Piru urmează deschis pe Călinescu şi totodată îl simplifică. Dacă nu situa literatura în istorie (mai exact: dacă nu accentua pe această latură), Călinescu nu ignora istoria pe care literatura o poartă în ea, şi *Compendiul,* limitînd indicaţiile de decor, se înfăţişa totuşi ca o descriere istorică a literaturii în cuprinsul căreia flecare categorie (messianicii pozitivi, micul romantism, romancierii, tradiţionaliştii etc. ...) era în egală măsură estetică şi istorică. Pentru Al. Piru, istoria rămîne doar un cadru exterior: de aici împărţirea cam mecanică pe secole (în cărţile anterioare) sau fixarea unui deceniu, literar vorbind, perfect arbitrar (în *Panoramă),* în acest cadru vom afla pe scriitori, grupaţi după genul literaturii pe care o scriu şi după generaţii. Aşadar, un dicţionar al literaturii deceniului *5* care înlocuieşte criteriul alfabetic cu acela al genului şi al generaţiei, tot fără mişcare în timp, tot fără istorie interioară. *Panorama* lui Al. Piru are măcar o idee principală, ea este o suită de analize, un tablou static, o hartă ridicată dintr-un punct abstract, înseamnă lipsa perspectivei istorice şi o lipsă a simţului istoric? Nu m-aş grăbi să pun semnul egalităţii între una şi alta, chiar dacă Al. Piru însuşi a făcut mereu, cînd a avut prilejul, astfel de nedreptăţi.

Scrupulul cel mai mare al domniei-sale fiind exactitatea, un cititor maliţios (şi care i-ar cunoaşte plăcerea cu care caută oricui nod în papură) ar putea observa la rîndu-i destule inexactităţi. Deceniul literar 1940-l950 n-are, de pildă, nici o acoperire obiectivă, începînd la 1940 numai fiindcă acolo se oprise ***Istoria*** lui Călinescu şi sfîrşind la 1950 complet nejustificat. De ce nu la 1948 sau chiar la 1952? Şi nu trebuie oare analizat ***Nicoară Potcoavă*** în legătură cu restul literaturii postbelice a lui Sadoveanu? Tot aşa: dacă în cazul lui M. Beniuc, M. R. Paraschivescu, Şt. Popescu, D. Stelaru se discută şi de volume care nu se încadrează în deceniul 1940-l950, de ce nu se repetă excepţia şi în cazul Măriei Banuş sau a lui E. Jebeleanu, şi ei la fel de greu de priceput în absenţa cărţilor de debut? Să continuăm? Probabil că astfel de abateri sînt fatale, de vreme de Al. Piru, atît de vigilent în a le semnala în cărţile altora, nu s-a putut pune la adăpost nici pe sine însuşi de o remarcă asemănătoare. Şi dacă ţinem atîta la exactitate, să spune că nici rezumatele de opere nu sînt chiar infailibile în ***Panoramă.*** în ***Moartea lui Iacob Onisia*** de Geo Bogza ar fi vorba, după Al. Piru, *„de temerara încercare a unui miner de a merge în miini pe cablul funicularului pentru a ajunge mai repede acasă în ajunul Crăciunului şi de fatala lui prăbuşire în prăpastie, după o supremă încordare ".* însă Iacob Onisia ar fi trebuit să fie acrobat ca să facă drumul mai repede în acest chip ciudat decît mergînd ca toţi'oamenii pe potecă, în realitate, el s-a folosit de funicular şi a fost surprins de întreruperea curentului (uitase că-i ajun de sărbătoare) deasupra unei văi; încercînd să meargă, atîrnat în mîini pînă la primul stîlp. s-a prăbuşit numaidecît.

„Călinescian" se vrea, în ***Panoramă,*** în tot ce scrie Al. Piru, stilul propriu-zis al analizei, numai că fără seva şi viziunile lui Călinescu. Cine s-ar îndoi de modelul acestor rînduri cu care se deschide paragraful despre M. Beniuc? *«între munţii Codrului şi munţii Metalici, Grisul Alb taie o vale îngustă ce se lărgeşte din ce în ce spre cîmpia Tisei, lăsînd în urmă Ţara Zarandului şi crestele pleşuve ale Bihariei. Acolo, pe apa „limpede şi sonoră" a Desnei, în Sebişul străjuit de Pleşcuţa şi de culmile împădurire ale Dealului Mare, s-a născut în anul marilor răscoale ţărăneşti, 1907, poetul M.B.».* Exemplul este aproape caricatural. La poezie, la proză, analiza decurge în tiparul consacrat, în unele scurte evocări biografice, călinescianismul e împins încă mai departe la penibile mărunţişuri: *„Mai în tot timpul anilor de studii, Ion Cutova, suferind de TBC pulmonar, a stat prin diferite sanatorii (Satulung, Moereni), îndurînd operaţii grele şi un pneumotorax*". Romanele sînt povestite pe scurt, orice „interpretare" lipsind şi s-ar presupune că tonul povestirii critice trebuie să ae dea o idee,

ca la Călinescu, de tonul inefabil al romanului, însă uneori se întîmplă ca ideea pe care ne-o dă să fie greşită. Un pasaj din ***Desculţ*** e relatat ca şi cum ar fi vorba de o veselă răscoală de operetă: *((Pe urmă răsculaţii merg in satul vecin. Secara, şi Precup Uţitpăr deschide abdomenul logofătului Filip Pisicu, turnindu-i înăuntru mămăligă fierbinte şi o oală de fasole (...) Cînd soldaţii se opun a trage în fraţii lor, ofiţerii, boierii, îi leagă în „răscol", îi bat '„santimetru cu santimetru" şi-i ucid în masă».* Zece rînduri mai jos, citim: *„Registrul tragic urmează celui comic...* ". Aşadar, pînă aici am fost în registru comic!

Nu se poate contesta că *Panorama* e o carte utilă. Al. Piru şi-a rescris vechile recenzii, fără să facă un lucru cu adevărat nou, dar răpindu-le, într-o măsură, autenticitatea. Găsim în *Panoramă* autori de toată mîna (unii care au fost ignoraţi pe nedrept pînă azi), rezumate laconice de romane, drame, poeme şi studii critice, judecăţi în general acceptabile, referinţe necesare şi indice de titluri. Tabloul nu e selectiv, ci aproape complet, în avantaj ies - mereu - scriitorii mărunţi, fiindcă maniera constatativă a autorului nu se potriveşte unui Blaga sau unur Arghezi. Critica lui Al. Piru este" prin excelenţă ,.negativă", serioasă fără gravitate şi ironică fără umor. E ca şi cum noţiunea de critică ar fi luată mereu la propriu. Despre marea poezie lirică, despre autobiografia unui filozof, nu se poate scrie, fireşte, cum scrie Al. Piru despre *Nebănuitele trepte* sau despre *Hronicul vîrstelor;* dar despre autorii neînsemnaţi sau fără talent e singurul mod potrivit de a scrie, într-o jumătate de pagină. Al. Piru absoarbe opera, ca o sugativă pe care rămîn întipărite cîteva pete de cerneală. Mulţi au descoperit, în acest stil uscat şi detaşat, obiectivitate, însă a fi obiectiv n-are nici un sens în critică decît dacă se dovedeşte mai întîi că e la mijloc o personalitate. *Panorama* lui Al. Piru răspunde, dintre toate năzuinţele exprimate de autor la început, mai ales aceleia de *,,a documenta asupra unui spaţiu în mod greşit socotit alb"* din istoria noastră literară.

(Contemporanul, nr. 21, 1969)